

33. Синєокий О.В. Комплексна модель патосексуальної кримінології (до дискусійного характеру визначення предмета наукових досліджень) / О.В. Синєокий // Здоровье мужчины: всеукраинский научно-практический журнал / Институт урологии АМН Украины; [официальное издание ассоциации сексологов и андрологов Украины]. – К., 2007. – № 4. – С. 30–33;
34. Синєокий О.В. Проблема систематизації юридичних і природничо-наукових знань у патосексуальній кримінології і підстави їх розмежування: окремі міжгалузеві новації / О.В. Синєокий // Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС: [зб. наук. праць]. – Запоріжжя, 2008. – № 2. – С. 107-114.

УДК 343.234

СУСПІЛЬНА КОРИСНІСТЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ, ЩО ЗАОХОЧУЄТЬСЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Хряпінський П.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті позначаються та досліджуються об'єктивні та суб'єктивні обставини, що зумовлюють суспільну корисність правомірної поведінки, яка заохочується кримінально-правовими засобами.

Ключові слова: охорона, регулювання, заохочувальні норми, правомірна поведінка, суспільна корисність.

Хряпинский П.В. ОБЩЕСТВЕННАЯ ПОЛЕЗНОСТЬ ПРАВОМЕРНОГО ПОВЕДЕНИЯ, ПООЩРЯЕМОГО В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ УКРАИНЫ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье определяются и исследуются объективные и субъективные обстоятельства, обуславливающие общественную полезность поведения, которое поощряется уголовно-правовыми средствами.

Ключевые слова: охрана, регулирование, поощрительные нормы, правомерное поведение, общественная полезность.

Khriapinskiy P.V. THE PUBLIC UTILITY OF GOOD BEHAVIOUR, ENCOURAGED IN THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article objective and subjective circumstances are determined and probed, which influence on public conduct utility which is encouraged by criminal and law facilities.

Key words: guard, adjusting, encouraging norms, good behaviour, public utility.

Кримінально-правова охорона (регулювання) не вичерпується встановленням заборон і застосуванням заходів покарання. Значна частка кримінально-правових норм, що останнім часом набула розвитку, носить цілеспрямований, стимулюючий до позитивної поведінки характер. Ці норми визнаються більшістю правників у вигляді заохочувальних (стимулюючих) норм, своєрідною особливістю правової природи яких, є предмет та метод кримінально-правового регулювання, що певною мірою не збігається із встановленням, «які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили» (ч.2 ст.1 Кримінального кодексу України. – далі КК). Заохочувальні норми мають предметом регулювання правомірну та корисну поведінку особи в кримінально-правовій сфері, встановлюючи об'єктивні і суб'єктивні ознаки такої поведінки, та заохочують (стимулюють) до неї особу шляхом виключення, звільнення або пом'якшення потенційного або реального кримінального обтяження у вигляді виключення злочинності діяння, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, пом'якшення призначеного покарання та його

відбування. Основною ознакою, притаманною усім без виключення заохочувальним нормам, є суспільна корисність поведінки, що ними встановлюється й заохочується, отже суспільну корисність слід розглядати як системну ознаку правомірної кримінально-правової поведінки.

Заохочувальні кримінально-правові норми як система або окремі їх різновиди досліджувалися багатьма вітчизняними та закордонними правниками, серед яких: Х.Д. Алікперов, П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Галкін, Ю.В. Голик, Л.В. Головка, В.К. Грищук, Ю.В. Гродецький, Н.О. Гущина, О.О. Дудоров, В.О. Єлеонський, А.В. Єндольцова, І.Є. Звечаровський, О.Ф. Ковітіді, В.М. Кудрявцев, О.М. Лемешко, В.А. Ломако, В.Т. Маляренко, І.Л. Маргулова, А.А. Музика, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, О.В. Наден, Ю.А. Пономаренко, З.О. Рибак, Р.О. Сабитов, В.В. Сташис, І.А. Тарханов, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, Г.О. Усатий, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, Н.Б. Хлистова, Р.Р. Шакуров, С.С. Яценко та інші.

Зазначені дослідники виокремлюють суспільну корисність у якості ознаки заохочувальних норм, утім не фокусують уваги на її системоутворюючому значенні у формуванні правомірної кримінально-правової поведінки. Зміст суспільної корисності правомірної поведінки досліджений поверхнево та суперечливо, саме цьому аспекту присвячується дана стаття.

При формуванні мети цієї статті ми виходили з необхідності окреслення змісту суспільної корисності правової поведінки, що заохочується кримінально-правовими засобами, й віддзеркалення зазначеної системної якості в об'єктивних та суб'єктивних ознаках окремих різновидів позитивної кримінально-правової поведінки.

Заохочувальні норми є похідними, вторинними з огляду первісного положення заборонних кримінально-правових норм, основним соціальним завданням котрих є «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам» (ч.1 ст.1 КК). Це відправне положення, у свою чергу, зумовлює появу заохочувальних правовідносин не раніше аніж виникають, реалізуються та припиняються кримінально-правові відносини з приводу вчинення злочину або суспільно-небезпечного діяння. Аксиоматичним у доктрині кримінального права є положення про суспільну небезпечність діяння як найсуттєвішу асоціальну якість (ознаку) як злочину, так і суспільно небезпечного діяння [1, 78; 2, 101]. Суспільна небезпечність як матеріальна ознака визначається насамперед: а) цінністю суспільних відносин, об'єкта на який посягає злочин, б) тяжкістю наслідків, що настають у результаті вчинення злочину, в) способом дії, г) мотивами вчиненого, д) формами та ступенем вини [3, 21]. Таким чином, суспільна небезпечність, що в основному визначається цінністю охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, нібито «забарвлює» негативною якістю інші об'єктивні й суб'єктивні ознаки всього складу злочину [4, 92-93; 5, 126]. Разом з іншими елементами складу суспільної небезпечності набуває й особа, яка вчинила злочин (суб'єкт злочину).

Об'єктивно відображена у вчиненому злочині (суспільно небезпечному посяганні) асоціальна якість (ознака) суспільної небезпечності діяння фіксується в кримінально-правовій кваліфікації й не залежить від подальшої позитивної або негативної посткримінальної поведінки особи [1, 78]. М.С. Таганцев, з приводу наявної суспільної небезпечності дій з готування або замаху на злочин при добровільній відмові, досить виразно зауважив: «Те, що було, не можна зробити таким, що не було» [6, 717]. Разом із тим, слід виділити два варіанти із заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, коли суспільної небезпечності або загалом не виникає у зв'язку із соціальною

корисністю здійсненого, або коли набута суспільна небезпечність особи певною мірою нівелюється, відпадає у зв'язку з комплексом позитивної посткримінальної поведінки.

Не може залишати без правової оцінки позитивне поведіння особи у сфері кримінально-правової охорони (регулювання), що пов'язане з використанням суб'єктивного права на необхідну оборону (ст.36 КК), крайню необхідність (ст.39 КК), затримання особи, яка вчинила злочин, (ст.38 КК) інших обставин, що виключають злочинність діяння, та позитивною посткримінальною (пенітенціарною, постпенітенціарною) поведінкою особи (ст.ст.17, 31, 45, 46, 75, 81, 83, 91, ч.1 ст.97, ч.2 ст.114, ч.3 ст.175, ч.4 ст.212 КК та ін.). Функцію стимулювання, правового заохочення до соціально-корисної поведінки виконують заохочувальні норми кримінального законодавства. «Визначаючи метод правового регулювання заохочувальних норм, – зазначає Н.А. Гущина, – можна сказати, що це притаманна заохочувальним нормам сукупність регулятивних способів, прийомів і форм впливу на поведінку суб'єктів права. Його характеризують не тільки стимули, що спонукають до досягнення бажаного результату, а й характер юридичних засобів впливу, завдяки яким він підтримується. Йдеться про різноманітні засоби правового заохочення як важливі юридичні важелі соціального контролю, які виключають державний примус. Спосіб впливу на вольову поведінку людей позитивними стимулами характерний виключно для заохочувальних норм» [8, 67].

Заохочувальні норми кримінального законодавства насамперед мають стимулювати й гарантувати позитивне реагування, у вигляді виключення кримінально-правового обтяження, у випадках активної протидії злочинам або суспільно небезпечним посяганням у стані необхідної оборони, затриманні особи, яка вчинила злочин, крайньої необхідності та ін. Суспільна корисність зазначеної правомірної поведінки полягає в запобіганні або мінімізації шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Реалізація зазначених обставин у площині правовідносин, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину суспільно небезпечного посягання чи злочину іноді породжує ілюзію про тотожність об'єкта заподіяння «санкціонованої шкоди» та об'єкта правомірної поведінки. Так, відносно обставин, що виключають злочинність діяння, досить поширеною є думка, що об'єктом вчинку, що виключає злочинність діяння, визнається та цінність (благо), якій суб'єкт заподіює певну шкоду для досягнення визначеної суспільно корисної мети [9, 175]. Такий погляд обстоює С.І. Дячук, на думку якого об'єктом спричинення шкоди внаслідок виконання обов'язкового наказу як обставини, що виключає злочинність діяння, завжди є відповідний об'єкт кримінально-правової охорони [10, 110]. Визнаючи право дослідників на власне розуміння впливу позитивної поведінки на об'єкти кримінально-правової охорони, принагідно зазначимо, що фактично тут здійснюється певна підміна філософських категорій «об'єкт – засоби діяльності». Заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони виступає «засобом», завдяки якому здійснюється захист суспільних відносин, що знаходяться в безпосередній загрозі заподіяння шкоди з боку особи, яка вчинює суспільно небезпечне посягання, або відносин, що вже зазнали повної або часткової руйнації і, особа, яка здійснює позитивну поведінку, спрямовує свої дії на мінімізацію суспільно небезпечних наслідків, затримання особи, яка вчинила злочин. Аргументом на користь зазначеного розуміння виступає вимушеність заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Крім того, закон передбачає відповідальність за перевищення меж необхідної оборони (ч.3 ст.36 КК), за перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ч.2 ст.38 КК), за перевищення меж крайньої необхідності (ч.2 ст.39 КК), що додає аргументів на користь заподіяння шкоди як правового засобу захисту об'єктів правомірної поведінки. Загальним для суспільних відносин, що знаходяться в безпосередній загрозі заподіяння шкоди або, яким певною мірою шкода вже заподіяна, а також тими, що зазнають

«санкціонованої шкоди», є те, що як перші, так і другі суспільні відносини поставлені під охорону в кримінальному законодавстві. Слушною є думка Ю.В. Бауліна, що коло об'єктів кожного виду обставин є строго визначеним й неоднаковим для кожного із них [9, 176]. Для вчинків у стані необхідної оборони характерні такі об'єкти суспільно корисної поведінки, як життя, здоров'я, особиста свобода, тілесна недоторканність та майно. Для крайньої необхідності, крім вже зазначених, об'єктами суспільно корисної поведінки можуть виступати непорушність державного кордону, державна таємниця, державна або приватна власність тощо.

Щоб нейтралізувати суспільну небезпечність особа має здійснити визначений законом комплекс правомірної суспільно корисної поведінки, яка б за соціальною спрямованістю та фактичними результатами не поступалася вчиненому злочину. Зазначена обставина зумовлює спрямованість соціально корисної поведінки на відновлення порушеного об'єкта кримінально-правової охорони та нейтралізацію суспільно небезпечних наслідків. Обґрунтованою є думка М.І. Бажанова, що заохочувальні норми мають важливе значення для запобігання і припинення відповідних злочинів, стимулювання посткримінальної поведінки, що свідчить про втрату особою суспільної небезпечності [11, 8].

Законодавець позначає комплексну соціально-корисну поведінку та спрямовує її на відновлення зруйнованого або пошкодженого суспільного відношення, що знаходиться під охороною кримінального закону. Так, наприклад, звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок із ними та про отримане завдання (ч.2 ст.111 КК). Як вважається, основна соціальна спрямованість цієї заохочувальної норми полягає в запобіганні злочинної шкоди найважливішим об'єктам кримінально-правової охорони: суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України [12, 21]. У ч.4 ст.289 КК передбачається звільнення від кримінальної відповідальності судом особи, яка вперше вчинила дії, передбачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням насильства до потерпілого чи погрози застосування такого насильства), але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки. Підставою звільнення за незаконне заволодіння транспортним засобом є сукупність соціально-корисних дій винного, що утворюється трьома обставинами: а) добровільна заява правоохоронним органам про вчинений злочин; б) повернення транспортного засобу його власнику; в) повне відшкодування завданих збитків. Добровільна заява про незаконне заволодіння транспортним засобом передбачає самовикриття особи у вчиненому злочині [13, 516]. Закон не висуває особливих вимог щодо своєчасності заяви. Утім, зазначена заява робиться не у зв'язку із тим, що правоохоронним органам стало відомо про особу, що вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом. Слід погодитися із Ю.Ф. Івановим, що про незаконне заволодіння транспортним засобом правоохоронним органам, у більшості випадків, стає відомо відразу або через короткий проміжок часу з моменту вчинення злочину, тому справа не в тому, щоб виявити факт заволодіння транспортним засобом – він є очевидним, а розкрити злочин та викрити осіб, які його вчинили [14]. Повернення ж транспортного засобу власнику передбачає фактичну передачу його власнику або законному користувачеві. Ця обставина зумовлює неможливість звільнення за незаконне заволодіння транспортним засобом у разі його умисного або необережного знищення.

Іноді достатньо однієї нескладної з фізичної та психічної сторони суспільно корисної дії, щоб відновити пошкоджені злочином суспільні відносини. Яскравим прикладом

цього положення є ч.3 ст.263 КК, у якій передбачено звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. В.П. Тихий, одним із перших дослідивши звільнення при незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, визначив соціальну спрямованість цієї заохочувальної норми на вилучення із незаконного володіння суспільно-небезпечних предметів, попередження вчинення з використанням цих предметів тяжких і особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я людини, громадської безпеки і порядку [15, 40]. «Наявність вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин у злочинних елементів, – зазначає В.П. Тихий, – надає їм додаткові можливості для вчинення злочинів. Не маючи цих предметів, особа в багатьох випадках не спромоглася б на вчинення злочину. Володіння ж вогнепальною зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами певною мірою може спонукати до злочину, формує впевненість в успішності злочинних дій, тому що полегшує їх вчинення, та, відповідно, допомагає уникнути затримання» [16, 29]. Тому, добровільною задачею органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв особа фактично відновлює нормальний стан громадської безпеки та встановлений порядок придання та користування вогнепальною зброєю, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв.

Суспільно небезпечні наслідки злочинів, за умов застосування заохочувальних норм, мають повністю усуватися або відшкодовуватися потерпілій особі. Здебільшого це торкається випадків вчинення особою вперше злочину невеликої тяжкості або необережного середньої тяжкості злочину. Дійове каяття у вчиненому злочині є поширеною суспільно-корисною поведінкою та полягає у тому, що після вчинення злочину особа широко покалася, активно сприяла його розкриттю та повністю відшкодувала завдані збитки або усунула заподіяну шкоду. Відсутність хоча б однієї із зазначених складових дійового каяття виключає звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст.45 КК [17, 112]. Узагальнення судової практики застосування судами законодавства, що регулює закриття кримінальних справ показало, що деякі місцеві суди спрощено підходили до зазначеної норми закону і закривали справи лише за наявності однієї з цих ознак, тоді як заподіяну шкоду відшкодовано не було. У постановках судів Вінницької і Львівської областей як підстава для звільнення від кримінальної відповідальності вказувалося лише дійове каяття, але в мотивувальній частині не зазначалося, у чому воно полягає [18, 30]. Щире розкаяння передбачає визнання особою факту вчинення злочину, відверте, справжнє визнання своєї провини, та, як наслідок, щирий жаль із приводу цього та осуд своєї поведінки. Розкаяння є складовою більш змістовного поняття «дійове каяття» та підкреслює в ньому суб'єктивне ставлення винного до вчиненого злочину. Крім суб'єктивного моменту щирого розкаяння, про нього об'єктивно свідчать конкретні дії особи – активне сприяння розкриттю злочину, повне відшкодування заподіяних збитків або усунення заподіяної шкоди. Слід підтримати пропозицію О.О. Житного, що більш вдалою була б вказівка на повне визнання особою своєї вини у вчиненому злочині [19, 125].

У теорії і на практиці виникають питання про можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умовами угоди між потерпілим і винним, коли передбачається майбутній порядок відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності, готова відшкодувати потерпілому заподіяну шкоду, але в силу свого матеріального становища чи з якихось інших причин не в змозі зробити це відразу. Вона пропонує виконати певні зобов'язання поступово, скажімо, визначеними частками протягом узгодженого терміну, оформивши свої майнові взаємини з потерпілим у тій формі, яку визнає за необхідну останній. Або

особа, яка вчинила злочин, пропонує потерпілому відновити знищене майно власними силами за певний час. Якщо потерпілий не заперечує, виявляючи щире зацікавлення, сторони укладають мирову угоду, де регламентують порядок відшкодування збитків. Після цього потерпілий направляє особі, яка здійснює провадження по справі, заяву із проханням про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, тому що конфлікт вичерпаний. У таких випадках, на думку Л.В. Головка, можна дійти висновку, що закриття кримінальної справи і звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням повинні допускатись і тоді, коли шкода ще реально не відшкодована, але сторони кримінально-правового конфлікту уклали угоду, де передбачили порядок її відшкодування [20, 80]. На відміну від дійового каяття, законодавець не наполягає саме на повному відшкодуванні, тому що в основі лежить примирення потерпілого з особою, яка вчинила злочин. У судовій практиці мають місце випадки, коли потерпілий вибачає борг винному та відмовляється від права відшкодування чи компенсації матеріальної або моральної шкоди [18, 31].

Заохочувальні норми використовують найпотужніший стимулятор поведінки людини – заохочення. Не можна погодитися з В.Д. Філімоновим, що спонукальний вплив на осіб заохочувальних норм, за загальним правилом, слабший, ніж залякуваний вплив загрози покарання [21, 153]. Навіть незважаючи на своєрідність кримінально-правового заохочення, воно сприймається виключно позитивно як сприятливе для особи в обставинах, що склалися. Особа, яка вперше вчинила злочин, свідомо прагне знайти легальний спосіб залагодження кримінально-правового конфлікту. Як «рятівний місток» виглядають для неї заохочувальні норми, що передбачають звільнення від відповідальності у випадках дійового каяття, примирення з потерпілим тощо. Виходячи з цього, набуває неабиякого значення поінформованість адресатів заохочення про вимоги кримінального закону щодо конкретної правомірної соціально-корисної поведінки. «Видання правової норми, – зазначає Ю.В. Кудрявцев, – це тією чи іншою мірою формування, бажаної для держави, мети поведінки. При цьому важливо відзначити, що правова норма не тільки моделює правило поведінки, а й несе інформацію про ознаки правових явищ, межі, методи і принципи правового регулювання, про правомірне і протиправне, правове і не правове» [22, 35]. Немає сумнівів, що зміст заохочувальних норм відомий слідчим, прокурорам, адвокатам та суддям. Щодо побутової освіченості пересічних громадян ця впевненість зникає. За нашими дослідженнями про правомірність заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам при необхідній обороні, крайній необхідності, затриманні особи, яка вчинила злочин в загальних рисах знали тільки близько 35% громадян. Ще меншими є знання пересічних громадян про добровільну відмову від злочину, а також звільнення від кримінальної відповідальності в разі позитивної поведінки винного (до 18% опитаних).

Низька інформованість безпосередніх адресатів заохочувальних норм не сприяє ефективності їх застосування. КПК не передбачає обов'язку органу дізнання, слідчого, прокурора, судді або суду роз'яснювати право особи, у передбачений законом спосіб, здійснити, скажімо, дійове каяття, примиритися з потерпілим (ст.ст.7, 7-1, 8, 9, 10, 11-1, 447, 448 КПК). Слабкою втіхою є ч.2 ст.7-1 КПК, за якої, до направлення кримінальної справи до суду особі має бути роз'яснено сутність обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття справи з цієї підстави. Ця процесуальна норма іноді зовсім виключає звільнення від відповідальності. Так, у випадках звільнення від кримінальної відповідальності, де в законі позначена своєчасність вчинення позитивних вчинків особи, скажімо, «до притягнення до кримінальної відповідальності» (ч.3 ст.175, ч.4 ст.212, ч.4 ст.212-1 КК), сенс роз'яснення особі підстав звільнення від відповідальності і її права заперечувати проти закриття справи з цієї підстави втрачається. Після пред'явлення особі обвинувачення в порядку, передбаченому ст.ст.140, 142 КПК, особа вважається вже

притягнутою до кримінальної відповідальності [23, 225-226]. Доцільно передбачити обов'язок органу дізнання, слідчого, прокурора, судді або суду своєчасно роз'яснювати особі право на звільнення від відповідальності або пом'якшення покарання в разі вчинення, визначеного в законі, комплексу позитивної поведінки. На наш погляд, порушуючи кримінальну справу щодо конкретної особи в порядку ч.2 ст.98 КПК, орган дізнання, слідчий, прокурор або суддя зобов'язані роз'яснити підозрюваному його право на звільнення від кримінальної відповідальності за загальними та спеціальними підставами, що передбачені в КК.

Цілі впровадження заохочувальних норм мають чітку виражену профілактичну (попереджувальну) спрямованість на унеможливлення, виключення чи мінімізацію вчинення нових умисних та необережних злочинів. Насамперед, в абсолютній більшості випадків вони формують у свідомості особи, яка здійснила правомірну, соціально-корисну мотивацію, стійку установку на законслухняну поведінку, невчинення нових злочинів. О.Б. Сахаров вважав, що індивідуальні антисуспільні погляди і установки лежать в основі будь-якого злочинного посягання, реалізація цих особистісних поглядів і установок у реальному житті призводить до вчинення того чи іншого злочину [24, 158-159]. Здійснивши позитивну посткримінальну поведінку, особа суттєвим чином переоцінює свої погляди і установки. Так, егоїстичні, суспільно-небезпечні цінності і установки, у результаті складного психологічного процесу «зламу», замінюються суспільно-прийнятними або суспільно-корисними та правомірними. Така особа не має ані намірів, ані установок, ані відповідних умов для вчинення нових злочинів. У проаналізованій нами судовій практиці звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям і примиренням винного з потерпілим не виявлено жодного випадку повторного вчинення умисного злочину особами, які були звільнені від кримінальної відповідальності. Психологічний процес розкаяння у вчиненому злочині, виникнення та реалізація соціально-корисної мотивації посткримінальної та пенітенціарної поведінки є додатковим аргументом на користь набуття особою, яка здійснила певний комплекс позитивної поведінки, суспільної небезпечності.

Підсумовуючи, доходимо **висновку**, що соціальна корисність є обов'язковою системною ознакою правомірної поведінки, що заохочується кримінальним законодавством та полягає, насамперед, у відновленні пошкоджених або зруйнованих злочином (суспільно небезпечним посяганням) об'єктів кримінально-правової охорони – законних прав і свобод людини, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля тощо, або відшкодуванні чи усуненні заподіяних злочином суспільно небезпечних наслідків. **Перспективами подальших розвідок** вважаємо дослідження внутрішніх (психологічних) ознак правомірної соціально корисної поведінки в сфері кримінально-правового регулювання із обґрунтуванням мотивації та цілей останньої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко [та ін.]. / [за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
2. Грищук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: [навч. посіб.] / В.К. Грищук. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
3. Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть: [конс. лекц.] / М.И. Бажанов. [сост. В.И. Тютюгин]. – Днепропетровск: «Пороги», 1992. – 168 с.
4. Андрушко П.П. Соціальна сутність, зміст, структура і значення суспільної небезпечності діяння / П.П. Андрушко // Вісник Київск. держ. ун-ту. – 1991. – Вип. 2. – С. 90-96.

5. Берзін П.С. Суспільна небезпечність діяння: загальна характеристика / П.С. Берзін // Альманах кримінального права: [збірн. стат.] Вип. 1. [відпов. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін]. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 108-150.
6. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Общая часть. В 2-х томах: [лекции] / Н.С. Таганцев. Том 1. – Тула: Изд-во «Автограф», 2001. – 800 с.
7. Тарханов И.А. Поощрение позитивного поведения в уголовном праве: [моногр.] / И.А. Тарханов. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 2001. – 332 с.
8. Гущина Н.А. Поощрительные нормы российского права: [моногр.] / Н.А. Гущина. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 294 с.
9. Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключаящие преступность деяния: [моногр.] / Ю.В. Баулин. – Харьков: Основа, 1991. – 360 с.
10. Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства): [моногр.] / С.І. Дячук. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.
11. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов [та ін.]. / [за заг. ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
12. Баулін Ю.В. Спеціальний вид звільнення громадянина України від кримінальної відповідальності за державну зраду / Ю.В. Баулін // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: [щорічн. бюл. Київск. ін-ту внутр. справ]. – К.: КІВС, 2004. – № 9. – С. 21-29.
13. Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: [моногр.] / П.В. Хряпінський. – Харків: Харків юридичний, 2009. – 840 с.
14. Иванов Ю.Ф. Віктимологічні питання щодо незаконного заволодіння транспортними засобами: [електронний ресурс] / Ю.Ф. Иванов // Інформаційний сайт Національної Академії Служби безпеки України. – Режим доступу: <http://www.mndc.naiiai.kiev.ua>.
15. Тихий В. Условия освобождения от уголовной ответственности за незаконное владение огнестрельным оружием / В. Тихий // Социалистическая законность. – 1978. – № 1. – С. 39-41.
16. Тихий В.П. Квалификация преступлений против общественной безопасности: [учебн. пособ.] / В.П. Тихий. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1981. – 73 с.
17. Ковітіді О.Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини КК України): [навч. посіб.] / О.Ф. Ковітіді. – Сімферополь: ВД «Квадранал», 2005. – 224 с.
18. Про практику застосування судами законодавства, що регулює закриття кримінальних справ: узагальнення судової практики // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 2. – С. 27-33.
19. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: [моногр.] / О.О. Житний. – Харків: Вид-во націон. ун-ту внутр. справ, 2004. – 152 с.
20. Головка Л.В. Новые основания освобождения от уголовной ответственности и проблемы их процессуального применения / Л.В. Головка // Государство и право. – 1997. – № 8. – С. 77-83.

21. Филимонов В.Д. Охранительная функция уголовного права: [моногр.] / В.Д. Филимонов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 198 с.
22. Кудрявцев Ю.В. Норма права как социальная информация: [моногр.] / Ю.В. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1981. – 144 с.
23. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: [моногр.] / Ю.В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
24. Сахаров А.Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР: [науч. издан.] / А.Б. Сахаров. – М.: Госюриздат, 1961. – 280 с.

УДК 343.6 – 053.31 (477)

СТАТТЯ 117 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовано актуальність і важливість для кримінально-правової науки розгляд питання про проблеми застосування ст.117 КК України і його значення для правозастосовної діяльності. На підставі аналізу даного питання внесені науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства України щодо такого злочину як убивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Ключові слова: немовля, пологи, тимчасовий психічний розлад.

Шеховцова Л.И. СТАТЬЯ 117 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ: ОСОБЕННОСТИ КВАЛИФИКАЦИИ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье обоснованно актуальность и важность для уголовно-правовой науки рассмотрение вопроса о проблемах применения ст.117 УК Украины и его значение для правоприменительной деятельности. На основании анализа данного вопроса внесены научно обоснованные предложения, направленные на усовершенствование уголовного законодательства Украины относительно такого преступления как убийство матерью своего новорожденного ребенка.

Ключевые слова: новорожденный ребенок, роды, временное психическое расстройство.

Shekhovtsova L.I. ARTICLE 117 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: FEATURES OF QUALIFICATION / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The topicality of the question concerning the application of Article 117 of the CC of Ukraine and its importance for the criminal-law science as well as its significance for law-application activities are grounded in this article. On the basis of the analysis of this question there have been made scientifically grounded proposals aimed at the improvement of the criminal legislation of Ukraine dealing with such a crime as a murder of a new-born baby by its mother.

Key words: new-born baby, labor, temporary mental disorder.

Кримінальний Кодекс (далі – КК) України в ст.117 передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини:

«Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк» [1].

Об'єктом злочину є життя новонародженої дитини. Потерпілим від цього злочину може бути лише власна новонароджена дитина матері.

Об'єктивна сторона злочину характеризується: 1) діянням – посяганням на життя новонародженої дитини, яке може проявлятися як у діях (удушення, втоплення,